

شناسایی مشکلات روان‌شناختی فرزندپذیران و ارائه راهکار جهت سازگاری با آنان

Identify the Psychological Problems of Adoptive Families and Offer Solutions to Adapt to Them

Nafiseh Heshmati-Molaie, PhD student

Roya Koochak-Entezar, PhD[✉]

Fatemeh Golshani, PhD

نفیسه حشمتی مولائی^۱

رویا کوچک‌انتظار^۲

فاطمه گلشانی^۱

Abstract

Considering the prevalence of infertility and the increase in child adoption in Iran, and given the needs of children and adolescents for having appropriate families, this research intended to identify the psychological problems faced by Iranian families adopting children and offer solutions for them to adapt themselves to these problems as a step in enhancing the well-being of the adopted children and of the families adopting them. The descriptive method and the systematic grounded theory introduced by Strauss and Corbin were used in this study. In the first step, interviews were held in 2022 with 13 adoptive families to identify their problems. In the second step, interviews were held with experts. They offered their proposed solutions for the adaptation. The research was done by observing ethical principles and validation, using Maxqda2020. Four concepts were extracted in the problem identification step: the legal-psychological problems, and the problems related to the growth of the child in an environment of social harms, to attitude and worldview, and to resilience of the adoptive couple. From the second step, solutions were extracted: explanation of the what and how and why related to adoption in Iran, implementation solutions for solving the problems, intervention solutions for enhancing family resilience, and solutions for changing attitudes. It was found that the problems related to attitude and worldview constituted the causal conditions of other problems. In conclusion, the final model was presented. Enriching knowledge, improving attitudes, increasing parents' resilience, removing implementation obstacles, should be prioritized.

Keywords: Psychology, Problems of Adoptive Families, Solutions to Adapt

چکیده

با توجه به نیاز کودکان و نوجوانان به خانواده مناسب و گسترش انتخاب فرزندپذیری، این پژوهش به امید افزایش بهزیستی کودک و خانواده و با هدف شناسایی مشکلات روان‌شناختی خانواده‌های فرزندپذیر ایرانی و ارائه راهکارهای سازگاری با مشکلات‌شان انجام شد. روش پژوهش کیفی و با رویکرد گراندد تئوری بود. در ابتدا جهت یافتن مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر، با یک نماینده از والدین هر ۱۳ خانواده در سال ۱۴۰۱ مصاحبه انجام شد. سپس نتایج مرحله اول پژوهش در اختیار متخصصان قرار گرفت و راهکارهای پیشنهادی ایشان، به دست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم افزار Maxqda2020 انجام و روایی و اعتبار آن مطلوب ارزیابی شد. در مرحله اول شناسایی مشکلات، ۴ مفهوم شامل مسائل مربوط به رشد کودک در محیط آسیب‌های اجتماعی، مشکلات حقوقی - روان‌شناختی، مسائل مربوط به نگرش و جهان‌بینی، مشکلات مرتبط با تاب‌آوری زوجین به دست آمد. در مرحله بعدی، ۴ گروه راهکار سازگاری با مشکلات، شامل تبیین چیستی و چگونگی و چرایی فرزندپذیری در ایران (غناي دانش)، راهکارهای اجرایی جهت حل مشکلات، راهکارهای مداخله‌ای جهت تاب‌آوری خانواده، راهکارهای تغییر نگرش استخراج شد. مشکلات مربوط به نگرش و جهان‌بینی شرایط علی سایر مشکلات بود. در انتها الگوی نهایی ارائه شد. غنای دانش، اصلاح و بهبود نگرش، افزایش تاب‌آوری والدین، رفع موانع قانونی و اجرایی، باید اولویت کاری این حیطه قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: روان‌شناسی، مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر، راهکار سازگاری

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱۰/۲ تصویب نهایی: ۱۴۰۳/۴/۱

۱. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

● مقدمه

امروزه ناباروری یک مشکل مهم برای میلیون‌ها زوج است. به تازگی توجه بیشتری به رابطه درمان ناباروری با ایجاد اختلالات روانی به خصوص افسردگی و اضطراب در زوجین نابارور می‌شود. علاوه بر این، به نظر می‌رسد زنانی که با تکنیک‌های کمک‌باروری باردار می‌شوند، بیشتر از سایرین در معرض خطر ابتلا به افسردگی در آینده قرار دارند (جی دانسکا، ۲۰۱۷). از سوی دیگر، لزوم توجه به مراقبت از کودکان فاقد سرپرست مناسب است؛ و در این راستا ضروری است برای کاهش مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر، اقدام لازم انجام شود (بایلی، ۲۰۱۲)؛ تا افراد بیش از پیش به این انتخاب ترغیب شوند و آنهایی که وارد این مسیر شدند دچار مشکلات روان‌شناختی کمتر و با مشکلات خود در مسیر فرزندپذیری، بیشتر سازگار شوند.

سالانه دو هزار کودک در نقاط مختلف کشور ایران بنا به شرایطی که دارند به عنوان فرزندخوانده به افراد دیگر سپرده می‌شوند. سرپرستی این کودکان به دلیل نداشتن سرپرست و یا داشتن سرپرست غیرمؤثر، با حکم و اجازه مراجع قضایی به خانواده‌ها و افراد واجد شرایط داده می‌شود. بیش از ۱۰ هزار کودک فاقد سرپرست مؤثر در کشور وجود دارد. به ازای هر کودک، ۱۱ خانواده متقاضی فرزندخواندگی در ایران وجود دارد (بابایی، ۲۰۲۲). علاوه بر این که لازم است برای انتخاب خانواده مناسب برای کودک خوانده، غربالگری مناسب برای افراد فرزندپذیر انجام گیرد؛ ضرورت دارد آمادگی کودک برای رفتن به خانواده جدید نیز در نظر گرفته شود، پس از انجام بررسی‌های لازم جهت سپردن فرزند به خانواده جدید و تحقق فرزندپذیری، همچنان مشکلاتی وجود دارد که می‌تواند بر روند مطلوب این فرآیند اثر بگذارد و حتی در صورت حل نشدن، منجر به برگرداندن کودک به محیط قبلی او (فسخ فرزندپذیری) شود که آسیب‌های خاص خود را در پی دارد (راشتون، ۲۰۰۴). به‌طور مثال یکی از مشکلات این خانواده‌ها، ندانستن زمان صحبت و نحوه صحبت بر سر خانواده زیستی فرزند و برخورد با گذشته او گزارش شده است (سانتونا، توگناسو، میشوشیا، روسو، گورلا، ۲۰۲۲). در مثالی دیگر از مهم‌بودن بهره‌مندی والدین از حمایت روان‌شناختی به نتیجه پژوهشی (شرعیاتی، عسکری ندوشن، روحانی، ۲۰۲۰) اشاره می‌شود که در آن مشخص شد برخی از زوجین فرزندپذیر، از سوی افراد با اهمیت زندگی‌شان دل‌نگرانی دریافت و در نتیجه آن، احساسات منفی را تجربه می‌کنند. پیش‌داوری اطرافیان، ناهمراهی خانواده‌ها، دغدغه در مورد گذشته فرزندخوانده، برخی از مهم‌ترین زمینه‌های شکل‌دهنده به این دل‌نگرانی‌ها گزارش شده است. همچنین مشخص شده است که توانمندسازی والدین در ارتباط با فرزندان و مشکلات آنها می‌تواند اثرگذاری مثبت داشته باشد (برجی، زارع، حیدری، داوودی، ۲۰۲۱).

پژوهش‌ها کنبرگ و همکاران (۲۰۲۲)، نشان داد، در نظر گرفتن مکانی که شرکت‌کنندگان در آن زندگی می‌کنند، مهم است؛ مداخلات باید متناسب با بافت محیطی آنها توسعه یابد و بر تصویر کلی فرزند خواندگی در ذهن آنها متمرکز باشد؛ زیرا والدین، تجربیات گذشته و ایده‌آل‌های خود را در مورد آینده، با آن تصویر درک می‌کنند. بنابراین علی‌رغم انجام پژوهش‌های بسیار در سراسر دنیا در حیطه فرزندخواندگی، اما با توجه به روش کیفی اکثر پژوهش‌ها و معرف نبودن نمونه‌های‌شان برای همه جوامع (اخگری، ۲۰۱۹) نیاز به پژوهش‌هایی در بافت فرهنگ ایرانی و در شرایط زمانه وجود دارد. به‌طور مثال پژوهش (زارعان، غفاری، ۲۰۲۱)، که با هدف بررسی مشکلات بانوان در مسیر فرزندپذیری، در ایران انجام شده است؛ مشکلات فرزندپذیری بانوان را در سه مقوله دسته‌بندی می‌کند "نگرش اجتماعی، فرهنگی و مذهبی"، "ساختار قانونی، مذهبی و خانوادگی" و "عملکرد انتخاب‌مدار، آگاهانه و مسئولانه". درون‌مایه استخراج شده از مقولات نیز تحت عنوان "نگرش‌های فردی و اجتماعی ناشی از ارزش‌ها و باورهای سنتی نهادینه شده نسبت به فرزندخوانده" بوده که زمینه‌ساز بروز مشکلات فرزندپذیری غیرزیستی است.

با وجود این که بسیاری از کودکان برآمده از محیط آسیب‌های اجتماعی، دچار مشکلات جسمی و روانی از جمله اختلالات دلبستگی و نارسایی توجه و فزون‌کنشی هستند، اما مشاهده می‌شود که پس از ورود به خانه و در اختیار داشتن فضای رشد مناسب، بسیاری از مشکلات‌شان حل می‌شود و استعداد‌های‌شان فرصت پرورش می‌یابد (رزاقی، ۱۴۰۰)؛ اما اگر این فرصت برای کودکان فراهم نشود هم می‌تواند روی وضع فعلی ایشان اثر نامناسب بگذارد و هم برای آینده‌ی آنها پیش‌بینی‌کننده منفی باشد. به‌طور مثال، پیوند والدینی نامناسب چه به‌صورت مستقیم و چه به‌صورت غیرمستقیم به‌واسطه طرحواره‌های ناکارآمد اولیه بر استعداد اعتیاد تأثیرگذار هستند (پارمحمدی واصل، رشید، کریمی، نوذری، ۱۴۰۱). از آنجایی که برخی کودکان از جمله کودکان دارای اختلال نارسایی توجه و فزون‌کنشی در مقایسه با کودکان

بدون این اختلال، در تنظیم هیجانی و تاب‌آوری به‌طور معناداری نمرات پایین‌تری دارند، اهمیت توجه به آموزش مهارت‌های تنظیم هیجان و تاب‌آوری این کودکان آشکار است (شفیعی تبار، اکبری چرمهینی، ۱۴۰۱)، اما با توجه به اینکه در محیط پرورشگاه که تعداد کودکان چندین برابر بیشتر از تعداد مریبان است امکان چنین رسیدگی‌هایی نیست، لذا بهتر است خیلی سریع امکان ورود کودکان به محیط مناسب خانواده فراهم شود تا بتوانند هرچه سریع‌تر از امکانات لازم رشد بهره ببرند. در نتیجه توجه به موضوع فرزندخواندگی و شناسایی و رفع مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر مهم است، تا مانعی برای بهره‌بردن کودکان از محیط مناسب نباشد.

همچنین با توجه به اهمیت پرورش هوش، سنین حساس رشد، خاصیت انعطاف‌پذیری مغز و ...، لازم است تدوین بسته آموزشی رفتار والدینی بر اساس تجارب زیسته افراد انجام گیرد (خدادادی، عابدی، ملک‌پور، قمرانی، ۱۴۰۱). این نیاز در فرزندخوانده‌ها نیز وجود دارد و لازم است برای تدوین چنین بسته‌ای، ویژگی‌های خاص کودکان برآمده از گروه آسیب نیز در نظر گرفته شود تا راهنمای جامعی برای تربیت هوشی فرزندان برای والدین باشد. مشهود است در صورت نبود آگاهی از مشکلات فرزندپذیران، تدوین چنین بسته‌ای ممکن نخواهد بود. برخی پژوهش‌ها مانند پژوهش (کامرانی فکور، رسولزاده طباطبایی، رزاقی، احمدی، ۲۰۱۹)، در ایران نشان داد با وجود اینکه، کودکان فرزندخوانده با مسائلی از قبیل تجربیات ناگوار آزار و غفلت پیش از فرزندپذیری، تأثیرات سوء زندگی مؤسسه‌ای و همچنین مشکلات جسمی و روان‌شناختی وارد زندگی خانواده فرزندپذیر می‌شوند، به کارگیری برخی راهبردهای مدبرانه رویارویی توسط والدین فرزندپذیر می‌تواند به موفقیت فرزندپذیری کمک کند.

در نتیجه، با توجه به ضرورت مطرح شده برای کار پژوهشی در حیطه فرزندپذیری و نیز با توجه به افزایش تمایل خانواده‌ها به انتخاب فرزندپذیری به عنوان یک راه برای تکمیل خانواده در کشورمان و با توجه به افزایش روزافزون جمعیت کودکان بی‌سرپرست در کشور، این پژوهش، با هدف شناسایی مشکلات روان‌شناختی فرزندپذیران و ارائه راهکار جهت سازگاری با آنها انجام گرفت.

• روش

ایجاد نارضایتی‌های بسیار در مورد مشکلات پارادایم اثبات‌گرایی، موجب گرایش روزافزون به پژوهش کیفی شده است (کنکی، ۲۰۱۸) و یکی از انواع آن روش گرنند تئوری است که از مهم‌ترین تحقیقات بین رشته‌ای (فتحی نجفی، لطیف‌نژاد رودسری، ۲۰۱۵) و از محبوب‌ترین روش‌های تحقیق کیفی به شمار می‌رود؛ در این روش پژوهشگر کار را در عرصه واقعیت آغاز می‌کند و اجازه می‌دهد تا نظریه‌اش از درون داده‌هایی که با روش تحقیق قوی، صحیح و منصفانه جمع‌آوری می‌شود، پدیدار شود (مهاجان، ۲۰۲۲). پژوهش حاضر نیز در دو مرحله به روش گرنند تئوری (داده بنیاد) انجام شد. از آنجایی که شناخت درست از مسئله، مشخص‌کننده راه‌حل برای آن است، در مرحله اول این پژوهش برای یافتن مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر؛ سعی شد، بیشترین دقت ممکن انجام شود. داده‌ها از شهرهای مختلف ایران در سال ۱۴۰۱ جمع‌آوری شد و در راستای گردآوری راهکارهای سازگاری خانواده‌ها با مشکلاتشان با متخصصین نیز مصاحبه صورت پذیرفت. پس از آن پژوهشگر مراحل کدگذاری اسناد مصاحبه را آغاز کرد و به صورت نظامند و با در نظر داشتن الگوی طرح نظام‌مند اشتراوس و کوربین (کوربین، اشتراوس، ۲۰۰۸)، استخراج استقرآگونه داده‌ها را تا جایی ادامه داد که بعد از مقوله‌بندی تمامی مقولات به اشباع نظری یا تئوریک رسید. در این پژوهش از نرم‌افزار مکس کیو دی‌ای ۲۰۲۰ که جدیدترین و به‌روزترین ابزار تجزیه و تحلیل اطلاعات کیفی است (مرادی، میرالماسی، ۲۰۲۰)، برای ثبت اطلاعات و انجام پژوهش استفاده شد. در مرحله اول پژوهش، پس از فراخوان شرکت در پژوهش از طریق شبکه اجتماعی مجازی اینستاگرام، خانواده‌های فرزندپذیر (دارای حکم سرپرستی دائم کودک) از استان‌های مختلف ایران اعلام همکاری داوطلبانه کردند و مصاحبه با یک نماینده از گروه والدین هر خانواده انجام شد. مصاحبه‌ها تا رسیدن به نقطه اشباع نظری پس از هشتمین مصاحبه انجام شد و تا سیزدهمین مصاحبه به صورت تکمیلی ادامه یافت؛ و نتایج آن در قالب الگوی برآمده از پژوهش گرنندتئوری ارائه گردید.

در مرحله دوم پژوهش، با هدف شناسایی راهکارهای سازگار شدن خانواده‌ها با مشکلاتشان، نتایج مرحله اول پژوهش در اختیار کارشناسان مرتبط با مقولات و مفاهیم به‌دست آمده قرار گرفت و سپس با آنها مصاحبه انجام شد و با رضایت آنها مصاحبه ضبط شد و همان شب متن آن مکتوب شد و با کمک نرم افزار Maxqda2020، مشابه مرحله اول پژوهش کدگذاری انجام شد و با توجه به فهم پژوهشگر از کدها و نوشته‌های راهنمای خود برای تشخیص، پژوهشگر در یک انسجام راهبردی در فرایند کدگذاری قرار گرفت و به

سمت مقولات و سپس به سوی مفاهیم هدایت شد. در نهایت الگوی برآمده از پژوهش‌گرند تئوری بدست آمد و ارائه شد. لازم به ذکر است در تمام مراحل پژوهش الزامات اخلاقی لحاظ شد.

همچنین برای رسیدن به حد مطلوب روایی و اعتبار برای پژوهش کیفی، طبق کرسول، کرسول (۲۰۱۴) عمل شد. برای روایی مناسب، ۸ راه پیشنهاد شده است که رعایت حداقل دو راه برای پژوهش، اعتباری قابل قبول فراهم می‌کند. جهت اعتبار پژوهش نیز چند اقدام مؤثر ذکر شده است (کرسول، کرسول، ۲۰۱۴). از این فهرست، راهبردهای استفاده شده در این پژوهش جهت افزایش روایی بدین شرح بود: درگیری طولانی مدت پژوهشگر با فضای پژوهشی و مشاهدات مداوم او در محیط پژوهش، کنترل بیرونی پژوهش از طریق داوری یا گزارش شخص ثالث، استفاده از همراهی داوران بیرونی در تمام مراحل. بنابراین با وجود این که حتی دو راهبرد برای دستیابی روایی مناسب می‌توانست کافی باشد در این پژوهش بیش از دو مورد روش روایی برقرار بود. همچنین در رابطه با اقدامات افزایش اعتبار، پژوهشگر در تک تک مصاحبه‌های خود از ضبط صوت استفاده کرده است و هم‌زمان یادداشت‌برداری انجام داده است. سپس اطلاعات را دقیق در نرم‌افزار تحلیل کیفی مکس کیودی‌ای ۲۰۲۰ پیاده‌سازی کرده و مورد تحلیل قرار داده است و از هیچ داده‌ای در این فرایند چشم‌پوشی نکرده است. پس از کدگذاری‌ها و استخراج مقولات و مفاهیم، با مصاحبه‌کننده‌ها (خانواده‌ها در مرحله اول و کارشناسان در مرحله دوم) مجدد بررسی درستی فرایند کدگذاری اولیه با مصاحبه شونده‌گان انجام گرفت. همچنین فرایند جمع‌آوری و نیز فرایند تجزیه و تحلیل توسط یک خبره خارج از دایره نویسندگان، به‌طور مرتب اصلاح و تعدیل شد.

• یافته‌ها

یافته‌های پژوهش نشان داد ۸۴/۶ درصد مونث و ۱۵/۳۸ درصد مذکر در مرحله اول پژوهش شرکت داشتند و به لحاظ تحصیلات همه حداقل دیپلم بودند. ۶۹/۲ درصد خانواده‌ها دچار مشکل ناباروری بودند و ۳۰/۸ درصد آنها مشکل ناباروری نداشتند و انتخاب اول‌شان فرزندپذیری بود. خانواده‌های فرزندپذیر شامل ۱۵/۳ درصد مادران مجرد و ۸۴/۶ درصد زوجین بودند. بیشترین مشارکت داوطلبین شرکت در پژوهش از استان اصفهان مشاهده شد.

در مرحله اول پژوهش، در راستای شناسایی مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر، ابتدا کدها از مصاحبه با نماینده هر خانواده فرزندپذیر استخراج شد و ارتباط مفهومی بین کدها تشخیص داده شد و آنها دسته‌بندی شدند. در پایان فرایند کدگذاری اولیه و با اصلاح و تعدیل صورت گرفته و مشورت با کارشناسان، کدهای اولیه نهایی تعداد ۳۵۳ کد به‌دست آمد. پس از استخراج کدهای اولیه و پس از گذراندن مرحله مقوله‌بندی کدهای اولیه، مقوله‌های اصلی به‌دست آمدند. سپس مقولات دارای بالاترین درجه انتزاع (کد گذاری دور دوم) انجام شد که مفاهیم را مشخص کرد.

از مرحله اول پژوهش در مرحله شناسایی مفاهیم، ۴ مفهوم استخراج شد. مفهوم اول مسائل مربوط به رشد کودک در محیط آسیب‌های اجتماعی بود که شامل سه مقوله بود: مسائل زیستی - فیزیولوژیایی (مشکلات بیماری فرزند، نامعلومی زمینه ژنتیک و استعداد بیماری‌های کودک، رژیم تغذیه‌ای نامناسب کودک در محیط آسیب و مراکز نگهداری) و مسائل روانی (برآمده از کدهای: اثر محیط آسیب بر خودپنداره کودک، ابهام کودک در مورد والدین زیستی‌اش، آثار دل‌بستگی نایمن، خاطرات آسیب‌زا) و مسائل تربیتی (برآمده از کدهای: یادگیری‌های نامناسب جهت ورود به خانواده، آشنا نبودن با رفتارهای محبتی مثل بوسیدن، نبود تشخیص خطر).

مفهوم دوم، مشکلات حقوقی- روان‌شناختی بود که شامل ۸ مقوله بود: ضعف هماهنگی بهزیستی و دادگستری (برآمده از کدهای: ایجاد مشکل در دریافت واکسن و پیگیری‌های درمانی، سختی و کندی در اجازه دادگاه جهت خروج کودک از محیط آسیب، روال اداری ناامیدکننده و فرسایشی، کم‌آگاهی برخی مسئولین از قوانین فرزندخواندگی در شهرهای کوچک، جدا نبودن این پرونده‌ها از سایر پرونده‌های دادگستری، کندبودن و دوباره‌کاری در بررسی صلاحیت خانواده فرزندپذیر) و نیاز به انتصاب کارشناسان مناسب و دوره دیده (برآمده از کدهای: اثرگذاری وضع روانی و اعتقادی کارشناس بر روال پرونده، اثر نبود آگاهی از کار و مبانی علمی آن جهت تصمیم و عملکرد درست، داشتن شناخت کافی از وضع کودک و خانواده و در نتیجه عدم معرفی اشتباه) و نبود منع قانونی اعمال نظر سلیقه‌ای و غیرعلمی کارشناسان (برآمده از کدهای: رفتار سلیقه‌ای کارشناس‌های بهزیستی بسیار بد و آسیب‌زننده است) و آموزش ناکافی بهزیستی به والدین فرزندپذیر (برآمده از کدهای: اطلاع‌دهی ناقص در مورد وضع کودک که ضروری است خانواده بدانند، نبود اختصاص مشاورین کاربلد و

متحدالنظر در مورد آموزش خانواده‌ها، آگاهی‌دهی ناکافی به خانواده از عوارض وضع روان خود بر فرزندپذیری و فرزندپروری، آگاهی‌دهی ناکافی به خانواده در مورد کودکان گروه آسیب اجتماعی، آموزش ناکافی اصول فرزندپروری به والدین، در مورد انتخاب فرزندپذیری) و نبود صداقت و شفافیت لازم بهزیستی درباره قسمت ضروری پیشینه کودک (برآمده از کدهای: ندادن اطلاعات در مورد ترومای کودک در حد ضرورت برای پیگیری روان‌درمانی، ندادن پرونده پزشکی کودک در برخی موارد و عوارض قطع ناگهانی داروهای کودک) و مشکلات در اثر قیّم نشناختن مادران مجرد (برآمده از کدهای: تبعیض جنسیتی در قانون و قیّم نشناختن مادر مجرد علی‌رغم مسئولیت بیشتر و نداشتن حمایت همسر، نیازبه هربار اجازه دادستان برای عمل پزشکی کودک (زمان، هزینه، انرژی)، نیازبه هربار اجازه دادستان برای سفر خارجی و زمان و هزینه و انرژی مصرفی آن) و نابرابری حقوق والد زیستی و غیرزیستی راجع به مرخصی ورود نوزاد (برآمده از کدهای: نبود تخصیص مرخصی زایمان به دانشجوی فرزندپذیر نوزاد چندروزه) و نبود حمایت بهزیستی از والدین کودکان معلول طبق قوانین جهانی (برآمده از کدهای: نبود حمایت بهزیستی از کودک معلول پس از واگذاری).

مفهوم سوم، مسائل مربوط به نگرش و جهان‌بینی بود که شامل ۴ مقوله بود: تصورات قالبی (برآمده از کدهای: دید ترحم‌آمیز، بیش‌برآوردکردن اثر ژنتیک در مقایسه با اثر تربیت) و تبعیض‌ها (برآمده از کدهای: سعی در ایجاد تردید در تصمیم و ترغیب به فسخ پیمان هنگام مشکل، تبعیض محبتی، تبعیض در رفتار) و پیش‌داوری‌ها (برآمده از کدهای: پیش‌داوری در مورد کودک و گذشته اش، پیش‌داوری جایگاه این کودک در جهان بر اساس احکام اعتقادی شخصی، پیش‌داوری در مورد والدین زیستی، پیش‌داوری در مورد انتخاب فرزندپذیری) و مشکلات مربوط به نبود آگاهی و در نتیجه حفظ نگرش معیوب (برآمده از کدهای: تمایل والدین به پنهان کاری فرزندپذیری جهت دوری از آسیب احتمالی، ناآشنایی مردم نسبت به چرایی و اولویت این انتخاب، کم اطلاعاتی مردم راجع به روند فرزندپذیری)

مفهوم چهارم، مشکلات مرتبط با تاب‌آوری زوجین بود که شامل ۴ مقوله بود: توانش اجتماعی (برآمده از کدهای: نداشتن روحیه سرزنده و شوخ‌طبعی زوجین، ضعف همدلی، نبود انعطاف‌پذیری فرهنگی، ضعف در مهارت‌های ارتباطی، مسائل مرتبط با ضعف حمایت اجتماعی) و حل مسأله (برآمده از کدهای: نداشتن برنامه‌ریزی مناسب با هدف، کم‌توانی در یاری‌جویی از افراد، ضعف در مهارت تفکر انتقادی و تفکر خلاق، ضعف در توان حل مسأله) و خودگردانی (برآمده از کدهای: خودآگاهی و تسلط بر وظایف، مسائل مربوط به ضعف خودباوری و خودکارآمدی زوجین، ضعف آگاهی از شرایط موجود و جوانب و عواقب تصمیم فرزندپذیری، توان مدیریت و بازنگری روابط و کناره‌گیری سازگاران از منابع دردسر) و احساس هدمندی و باور به آینده‌ای روشن (برآمده از کدهای: ضعف در روابط معنوی، ضعف در خوش‌بینی و هدف‌مندی).

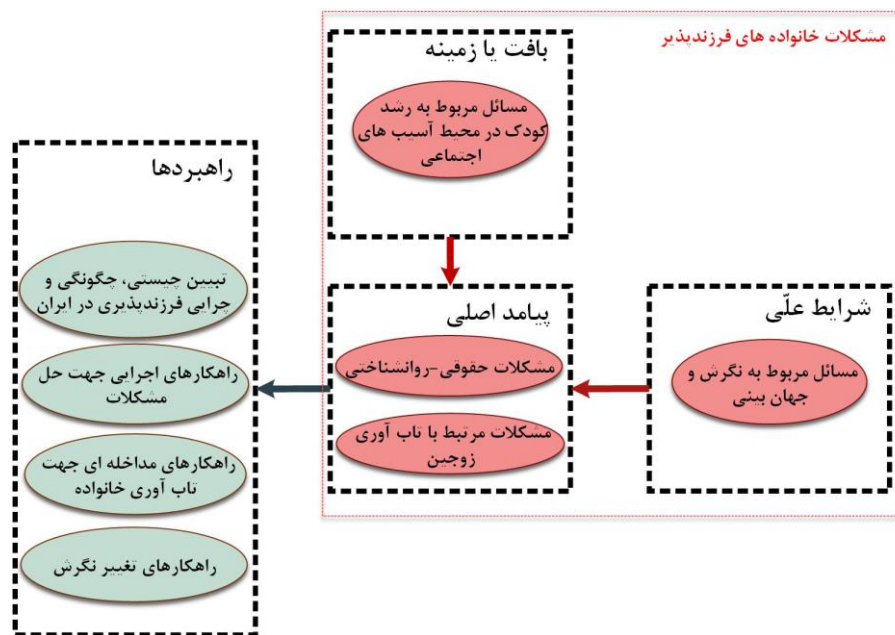
مرحله دوم پژوهش، با هدف شناسایی راهکارهای سازگار شدن خانواده‌ها با مشکلات‌شان انجام شد. نتایج مرحله دوم پژوهش در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود.

جدول ۱. طبقه‌بندی راهکارهای متخصصین جهت سازگاری خانواده‌ها با مشکلات‌شان

مقوله	کد ثانویه	کد اولیه
شناسایی درست مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر	شناخت بنیان‌های فلسفی و الهیاتی و اسطوره‌شناسی فرزندپذیری	
تبیین چیستی، چگونگی، چرایی فرزندپذیری در ایران (غنای دانش)	تشخیص درست مسئله	
	رواج علم و اقدام به خرافه‌زدایی	
	پرداختن صریح به مفاهیم فرهنگی	
	ایجاد فضای مناسب جهت آشنایی افراد با دیدگاه‌های متفاوت	
	انجام پژوهش‌های تطبیقی، پس از توجه به مفاهیم	
	ضرورت طبقه‌بندی نگرش‌های فرهنگی	
	آسیب‌شناسی وضع فرزندپذیری از نوع فرزندخواندگی، در ابعاد مختلف	
	بررسی مسئله رشد روانی	
تمرین اندیشه‌ورزی و دید عافیت‌اندیش داشتن		
لرزم آموزش تفکر عافیت‌اندیش (انتقادی)		
	پرداختن به این که وضع یک فرد از جامعه بر کل اثر دارد.	
	تمرکز بر ارزش‌های جهان شمول	
	ایجاد پرسش در ذهن افراد که باعث دور شدن از جزم‌اندیشی شود.	

<p>پیشنهاد تأسیس بانک اطلاعات فرزندپذیری (فرزندخواندگی) قابل استفاده برای متقاضیان و افرادی که در مرحله تصمیم‌گیری هستند. اختصاص سازمانی خاص امور فرزندپذیری و فرزندخواندگی دارای نماینده در سراسر کشور و دارای تمام تخصص‌های مرتبط پیش‌نیاز سلامت روانی مثبت و عاری از نژادپرستی برآورده کردن معیارهای تصمیم‌گیری درست با دانش کافی روان‌شناسی و حقوقی و آگاهی از شرایط کودکان و شناخت نیازشان عمل بر مبنای علم باشد. کمک گرفتن از فقه پویا اصلاح قوانین آموزش ضمن خدمت نیروی انسانی لزوم انجام اصلاحات در فضای نخبگانی ایران آگاه‌سازی علمی و صحیح برای مردم و اصلاح فرهنگ در بلندمدت مداخلات روانی لازم روی والدین فرزندپذیر مداخلات روانی لازم روی فرزندخوانده سعی در فهم تمایز من/ دیگری و کوشش در راستای فهم دیگری آموزش گفتگوی همدلانه و ارتباط مؤثر بالابردن دانش روانی فرد مانند آشناسدن با باج‌گیری عاطفی</p>	<p>پیشنهاد تأسیس بانک اطلاعات فرزندپذیری (فرزند خواندگی) واحدهای متولی فرزندخواندگی کشوری با نمایندگی در هر استان انتخاب اصلح مسئولین امور و خانواده‌ها استفاده از قدرت رسانه انجام مداخلات درمانی در مسیر سلامت روانی خانواده افزایش توانش اجتماعی خانواده</p>	<p>راهکارهای اجرایی جهت حل مشکلات</p>
<p>ارتقا دادن مهارت حل مسئله خانواده با مشاوره و تحصیل و تمرین ارتقا دادن توان خودگردانی خانواده با مشاوره و تحصیل و تمرین ارتقا دادن هدف‌مندی و باور به آینده‌ای روشن با آگاه‌سازی و مشاوره نگرش‌های دوسویه را که زودتر می‌شود تغییر داد اولویت کار بگذاریم. ایجاد دسترسی‌پذیری بیشتر برای نگرش‌های مطلوب گروه‌بندی به شکل متفکرین و غیره، برای مبارزه با خرافات و غیرعلمی عوامل تهدید ادراک‌شده برای مخالفان را تعریف و بررسی علمی کنیم. مانع شدن از گروه‌بندی افراد به‌عنوان والد زیستی یا غیرزیستی عادی بیان کردن این روش تکمیل خانواده و آشناکردن با فرزندپذیران کار روی هنجارهای اجتماعی</p>	<p>ارتقا دادن مهارت حل مسئله خانواده ارتقا دادن توان خودگردانی خانواده ارتقا دادن هدف‌مندی و باور به آینده‌ای روشن سعی در بازتعریف هنجارهای اجتماعی و دسترسی‌پذیر کردن نگرش مطلوب</p>	<p>راهکارهای مداخله‌ای جهت تاب‌آوری خانواده</p>
<p>تاثیر نگرش افراد ارزشمند بر نگرش دوستداران و پیروان آنها استفاده از قدرت رسانه‌ها برای اثرگذاری بر نگرش ایجاد و اصلاح نگرش از طریق فرآیند یادگیری اجتماعی تغییر نگرش‌ها تحت تأثیر شرطی زبرآستانه‌ای (کلاسیک و ناهشیار) تغییر نگرش از طریق شرطی شدن وسیله‌ای تغییر نگرش در اثر یادگیری مشاهده‌ای</p>	<p>استفاده از قدرت رسانه و افراد اثرگذار استفاده از فنون یادگیری</p>	<p>راهکارهای تغییر نگرش</p>
<p>حذف قید و بندهای موقعیتی که مانع ابراز نگرش‌ها می‌شوند. آگاه کردن فرد درباره ریاکاری‌اش، در هنگام ناهماهنگی شناختی اثر کم در ناهماهنگی شناختی، منجر به تغییر نگرش زیاد می‌شود. اگر در حضور عموم از رفتارهای مطلوب طرفداری کنند، نگرش‌شان اثر می‌گیرد. دقت در جایگزین‌نشدن مهندسی رفتار به جای فرهنگ‌سازی به افراد فرصت اندیشه درباره شکست رفتار سابق خود داده شود. به افراد شرایط تغییر رفتار برای کاهش ناهماهنگی شناختی‌شان داده شود. متوجه کردن افراد به نفع شخصی و تجربه شخصی‌شان در ارتباط با یک نگرش افراد کوشا در اصلاح فرهنگ فرزندپذیری باید از نظر عملی بالا باشند. باید از پیام‌رسان‌هایی استفاده شود که قابلیت قبول بالایی دارند. متقاعدسازی هنگامی که حواس‌پرتی از موضوع در مخاطب ایجاد شده باشد. پیام‌هایی که ظاهراً برای تغییر نگرش طراحی نشده‌اند، اثرگذارتر هستند. پیام‌رس آنها از پیام‌های دارای رویکردهای دوجانبه استفاده کنند. استفاده از هنر ظریف متقاعدسازی برای تغییر دادن نگرش‌ها پیام‌رس آنها بهتر است با اطمینان بیشتری صحبت کنند. ترجیحاً پیام‌رس آنها سرعت کلام بالا و جذابیت داشته باشند. باید روی قانع‌سازی افراد اثرگذار و صاحب تربیون کار کرد</p>	<p>ایجاد شرایط بهره‌وری از ناهماهنگی شناختی افراد جهت اصلاح نگرش‌شان استفاده از راهکارهای متقاعدسازی</p>	<p>راهکارهای تغییر نگرش</p>

همانطور که مشاهده شد در مرحله دوم پژوهش، ۴ مفهوم جهت سازگاری خانواده‌های فرزندپذیر با مشکلاتشان استخراج شد. مفهوم اول تبیین چیستی، چگونگی، چرایی فرزندپذیری در ایران (غناى دانش) بود. مفهوم دوم، راهکارهای اجرایی جهت حل مشکلات بود. مفهوم سوم، راهکارهای مداخله‌ای جهت تاب‌آوری خانواده بود. در آخر مفهوم چهارم، راهکارهای تغییر نگرش بود. با توجه به نظریه‌ای که ابتدا اشتراوس و کوربین (کوربین، اشتراوس، ۲۰۰۸) ارائه دادند تا مدت‌ها برخی پژوهشگران بر طبق ۶ تم یا کد محوری جلو می‌رفتند که شامل شرایط علی و زمینه و مقوله‌محوری و شرایط مداخله‌گر و راهبردها و پیامدها بود. از آنجایی که امروزه نیازی به تبعیت بی‌چون و چرا از الگوی قدیمی نیست و پژوهشگر می‌تواند بر اساس درک خود نظریه نظام‌دار خود را ارائه دهد (هنس، مک فارن، ۲۰۱۶)، در نهایت پژوهشگر بر اساس مراحل ذکر شده و دستیابی به درک و شهودی که ناشی از یک فرایند سیستماتیک توسعه‌یافته به نام کدگذاری انتخابی است نظریه برآمده از استراتژی گراند تئوری خود را در الگویی که در نمودار شماره ۱ قابل مشاهده است، ارائه کرده است.

شکل ۱. الگوی نهایی

با توجه به انجام اقدام‌های مؤثر جهت افزایش روایی و پایایی پژوهش، اعتبار و روایی پژوهش طبق معیار کرسول و کرسول (۲۰۱۴)، مطلوب بود.

• بحث

همانطور که در یافته‌ها بیان شد، در مرحله اول پژوهش و شناسایی مفاهیم، ۴ مفهوم استخراج شد. مسائل مربوط به رشد کودک در محیط آسیب‌های اجتماعی، مشکلات حقوقی- روان‌شناختی، مسائل مربوط به نگرش و جهان‌بینی، مشکلات مرتبط با تاب‌آوری زوجین. در نهایت مشخص شد آنچه علتی برای دیگر مفاهیم است مسائل مربوط به نگرش و جهان‌بینی است و این هم‌خوانی نسبی با نتایج برخی پژوهش‌ها (کامرانی فکور، رسولزاده طباطبایی، رزاقی، احمدی، ۲۰۱۹) داشت. همچنین در مورد نقش مهم نگرش و نقش علی آن برای سایر مشکلات، همسویی با یافته‌های دیگر پژوهش‌ها وجود دارد و بیان شده است که جایگاه نگرش به عنوان شرایط علی برای مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر غیر قابل انکار است. حتی بیان شده است که نگاه مالکیت محور به کودک، منجر به نوعی خاص از قانونگذاری می‌شود، در حالی که دیدگاه حفظ ارزش‌های کودک و پرورش او، منجر به نوعی دیگر از قانونگذاری می‌شود (غدیری، اسماعیلی، ۱۳۹۶). در مورد مشکلات مربوط به آسیب‌های گذشته کودک و مشکلات مربوط به تاب‌آوری زوجین نیز، همسویی یافته‌های پژوهش دیده می‌شود. به طور مثال ذکر شده است از آنجا که افراد فقط زندانی گذشته نیستند. بنابراین روانشناسی مثبت، بر مفهوم تاب‌آوری و نقش آن در بسیاری از مشکلات زندگی ما، حتی بیش از آسیب‌های گذشته مان و بیش از برخی اثرات محیطی تأکید دارد

(سلیگمن، ۲۰۱۹). نوآوری نتایج این پژوهش در ارائه الگوی نظری نیز می‌تواند ناشی از گروه نمونه متفاوت و بهره‌مندی این پژوهش از حضور متخصصین رشته‌های مختلف روان‌شناسی، حقوق، فلسفه و ... باشد که می‌تواند نقطه قوت یک پژوهش داده بنیاد محسوب شود.

از مرحله دوم پژوهش، نیز، ۴ مفهوم جهت سازگاری خانواده‌های فرزندپذیر با مشکلات‌شان استخراج شد که هر کدام از این موارد در دل خود پیشنهادات پژوهش برای سایرین را دارد. مفهوم اول تبیین چیستی، چگونگی و چرایی فرزندپذیری در ایران بود. مفهوم دوم، راهکارهای اجرایی جهت حل مشکلات بود. مفهوم سوم، راهکارهای مداخله‌ای جهت تاب‌آوری خانواده بود. در آخر مفهوم چهارم، راهکارهای تغییر نگرش بود. همانطور که از یافته‌های مرحله دوم پژوهش مشخص شد، نگرش و تاب‌آوری نقش بسیار مهمی در مواجهه با مشکلات خانواده‌ها دارد. این یافته همسو است با نتایج برخی پژوهش‌ها مانند پژوهش شباهنگ، خسروجاوید، احمدی (۱۳۹۷)، که نشان داد بهبود نگرش‌ها و افزایش تاب‌آوری والدین پیش‌بینی کننده کیفیت زندگی بهتر والدین هستند، در حالی که نگرش‌های منفی و کاهش تاب‌آوری، کیفیت زندگی کمتر والدین و به تبع آن فرزندانشان را پیش‌بینی می‌کنند. همچنین یافته‌های پژوهش اشکان، افروز، منشی، طالبی، فروغی ابری (۲۰۱۴)، نیز مؤید این موضوع بود که آموزش مدیریت والدین و تاب‌آوری، تأثیر مثبتی در کاهش مشکلات رفتاری فرزندان دارد. همچنین برنامه‌های افزایش تاب‌آوری کمک می‌کند به افراد تا انواع موقعیت‌های دشوار پیش رویشان را بهتر پشت سر بگذارند. همچنین در پژوهش تاج مزینانی و حشمتی مولائی (۱۴۰۲)، تأکید شد بر ضرورت تبیین چیستی، چگونگی و چرایی فرزندپذیری. همچنین تأکید شد که باید برای کاهش مشکلات روانی فرد و اجتماع، توجه به نگرش‌ها در اولویت قرار گیرد.

بنابراین، با توجه به گسترش و انتخاب فرزندپذیری به عنوان یک راه برای تکمیل خانواده در ایران، نیاز به کار پژوهشی در این حیطه مشاهده می‌شود و به نظر می‌رسد این پژوهش توانسته باشد با شناسایی مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر و ارائه راهکارهای سازگاری با مشکلات‌شان، گامی ابتدایی و مهم در راستای حل این مشکلات بردارد و نتایج آن می‌تواند برای قانون‌گذاران و مجریان قانون، سازمان بهزیستی و خانواده‌های فرزندپذیر و همچنین برای افرادی که در این حیطه فعال هستند مفید باشد.

• نتیجه‌گیری

با توجه به این که مشخص شد مسائل مربوط به نگرش و جهان‌بینی، علتی برای دیگر مشکلات خانواده‌های فرزندپذیر است، لذا جهت حل مشکلات و افزایش دادن سازگاری با آن مشکلات لازم است کار بر اصلاح نگرش و جهان‌بینی در اولویت قرار گیرد. با توجه به مشکلات حاصل از رشد کودک در محیط آسیب‌های اجتماعی، باید سعی کرد مدت این حضور کاهش یابد و کودکان به سرعت وارد محیط خانواده سالم و رشددهنده شوند. مشکلات حقوقی- روان‌شناختی، نیاز به بازبینی و اصلاحات از سمت قانون‌گذاران و مجریان قانون دارد. مشکلات مرتبط با تاب‌آوری زوجین، نیز نشانگر لزوم گزینش خانواده‌های پذیرنده با تاب‌آوری بالا و لزوم آماده‌سازی و آگاهی بخشی خانواده‌ها جهت پذیرش کودک و مشکلات مسیر فرزندپذیری دارد.

با توجه به این که راهکارهای به‌دست آمده تأکید بر ضرورت تبیین چیستی و چگونگی و چرایی فرزندپذیری در ایران، توجه به راهکارهای اجرایی جهت حل مشکلات، توجه به راهکارهای مداخله‌ای جهت تاب‌آوری خانواده، توجه به راهکارهای اصلاح نگرش داشت، پیشنهادات شامل این موارد ارائه می‌گردد؛ از آنجایی که هنوز در زمینه فرزندپذیری و فرزندخواندگی خلأ تحقیقاتی وجود دارد، به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود به تدقیق بهتر مفاهیم این حوزه توجه نمایند و پژوهش‌های بین‌رشته‌ای گسترده‌ای در این زمینه انجام دهند. به صاحبان رسانه‌ها به خصوص مسئولین صدا و سیما ملی کشور پیشنهاد می‌گردد به این حوزه توجه ویژه داشته باشند و برنامه‌هایی زیر نظر روان‌شناسان و مشاوران متخصص در این زمینه برای ارتقا فرهنگ فرزندخواندگی در جامعه تهیه کنند. همچنین شرایطی فراهم شود تا والدین داوطلب بتوانند تجربیات خود را به اشتراک بگذارند و پژوهشگران به انجام تحقیقات علمی در این زمینه بپردازند. این امر تصمیم‌گیری بهتر را تسهیل می‌کند و اطمینان بیشتری برای ورود خانواده‌ها با پیش‌زمینه ذهنی مناسب برای ورود به این مسیر ایجاد می‌کند. به مسئولین امر واگذاری سرپرستی کودکان و نوجوانان پیشنهاد می‌شود، نیاز خانواده‌ها به حمایت روانی را مهم دانسته و در این راستا برنامه‌ریزی و عمل متناسب با آن انجام دهند. پیشنهاد می‌شود در وضع کردن قانون بازبینی و در صورت لزوم

اصلاحات ضروری در آن انجام گیرد. در ضمن پیشنهاد می‌شود در مرکز هر استان یک اداره فرزندخواندگی با حضور کارشناسان کارآمد و متخصص ایجاد شود و صلاحیت کارکنان آن ارگان مورد بررسی دقیق قرار گیرد. در این صورت، تمرکز مستمر امور حقوقی و اجرایی سازمان با حضور متولی تعیین شده در آنجا انجام می‌شود و در نتیجه موازی‌کاری بین سازمان‌ها حذف می‌شود. با توجه به انجام این پژوهش در کشور ایران، به نظر می‌رسد لازم است مطالعات تطبیقی وضعیت حقوقی فرزندخواندگی در ایران با سایر کشورها نیز انجام شود تا بتوان از تجربیات موفق سایر کشورها نیز استفاده کرد.

• تعارض منافع

این مقاله برگرفته از رساله دکتری رشته روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است و در آن هیچ تعارض منافی وجود ندارد.

• تقدیر و تشکر

با سپاس ویژه از خانواده‌های مشارکت‌کننده در پژوهش و نیز از اساتید متخصص که غنای علمی و دقت پژوهش مدیون همراهی این بزرگواران است.

• منابع

- Akhgari, M. (2019). Research reference. Tehran: Andisheh Ara Publications.
- Ashkan, Sanaz; Afrooz, G.ali; monshei, Gholamreza; Talebi, Hoshang; Foroghi abri, Ahmad. (1393). Comparison of the Effectiveness of Parents Management Training and Resiliency Programs in Reducing Behavioral Problems of Teenagers. *Tavanmansaziye Koodakane Estesnayi*. 5.(۲)
- Babaei, Saeed (2022), Every year, 2,000 children in the country are entrusted to the applicants for adoption. quoted from the website of the country's welfare organization <https://www.behzisti.ir/news/46313/>
- Bailey J, editor. Orphan care: a comparative view. Boulder: Kumarian Press; 2012. <https://www.riener.com>
- Borji, A., Zare, B. M., Heidari, H., Davoodi, H. (2021). The Effectiveness of Parental Empowerment Program for Adopted Families on Parenting Stresses and Parent-Child Relationship students. *Corbin, J., & Strauss, A. (2008). Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. Management Learning (3th ed.)*. <https://doi.org/10.1177/1350507600314007>
- Creswell, J. W., & Cresswell, John W. (2014). Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approach. (B. Bauhaus, Ed.), SAGE Publications Ltd (4th ed.).
- Fathi Najafi, T., & Latif Nejadroudsari, R. (2015). Observation in the grounded theory approach: a review. *Qualitative Research in Health Sciences*, 5(2), 221-229. Retrieved from <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=296227>
- Gdańska P, Drozdowicz-Jastrzębska E, Grzechocińska B, Radziwon-Zaleska M, Węgrzyn P, Wielgoś M. Anxiety and depression in women undergoing infertility treatment. *Ginekologia polska*. 2017;88(2):109-12. doi:10.5603/GP.a2017.0019
- Ghadiri, Mahroo; Esmaeili, Mehran. (1396). Marriage with an Adopted Child from the Iranian Constitutional Law Perspective. *Khanevade Pazhoohi*.13(2).293-318
- Hackenburg, L., Morgan, T., & Brank, E. (2022). "Born Under My Heart": Adoptive Parents' Use of Metaphors to Make Sense of Their Past, Present, and Future. *The Family Journal*, 30(1), 14-21 .
- Hense C, McFerran KS. Toward a critical grounded theory. *Qualitative Research Journal*. 2016 Nov 14;16(4):402-16 .
- Kamrani Fakoor, S., Rasoolzadeh Tabtabaei, K., Razaghi, R., & Ahmadi, F. (2019). Explanation of Adoptive Families' Experiences of Adopted Children Problems: A Grounded Theory Approach. *Refahj* 19(74), 167-206. Retrieved from <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3339-en.html>
- Khodadadi, J., Abedi, L., Malekpour, M., & Ghamrani, A. (1401). Designing a Parenting Behavior Educational Package Based on the Experiences of Parents with Gifted Preschool Children. *Psychology Journal*, 26(103), 221-212. <http://www.iranapsy.ir/Article/22257>
- Konecki KT. Classic Grounded Theory—The Latest Version: Interpretation of Classic Grounded Theory as a Meta-Theory for Research. *Symbolic Interaction*. 2018 Nov;41(4):547-64 .
- Mohajan, Devajit and Mohajan, Haradhan (2022): Development of Grounded Theory in Social Sciences: A Qualitative Approach. Published in: *Studies in Social Science & Humanities*, Vol. 5, No. 1 (6 December 2022): pp. 13-24.
- Moradi, M., & Miralmasi, A. (2020). Pragmatic research method. (F. Seydi, Ed.) (1st ed.). Tehran: School of quantitative and qualitative research. Retrieved from <https://analysisacademy.com/>
- Razaghi, R. (1400). From Infertility to Adoption. Tehran: Arjmand.
- Rushton A. A scoping and scanning review of research on the adoption of children placed from public care. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*. 2004 Jan;9(1):89-106 .

- Santona A, Tognasso G, Miscioscia CL, Russo D, Gorla L. Talking about the birth family since the beginning: The communicative openness in the new adoptive family. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022 Jan 21;19(3):1203.
- Seligman, M. E. (2019). Positive psychology: A personal history. *Annual review of clinical psychology*, 15, 1-23.
- Shabahang R, Khosrojavid M, Ahmadi A. (1397). The Role of Attitude and Resiliency in Predicting the Quality of Life of Parents of Children with Special Needs. *J Child Ment Health*. 5 (3) :11-21. URL: <http://childmentalhealth.ir/article-1-278-fa.html>
- Shafiee Tabar, M., & Akbari Charmehini, S. (1401). Emotional Regulation and Resilience in Children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. *Psychology Journal*, 26(102). <http://www.iranapsy.ir/Article/34503>
- Shareyati L, Askari-Nodoushan A, Ruhani A. Adoption and significant-others: Understanding the normative pressure perceived by adoptive parents. *Journal of Population Association of Iran*. 2020 Sep 22;15(30):167-201.
- Taj Mazinani, Zeinab; Heshmati Molaie, Nafiseh. (1402). Attitude models and schemas under the title of frames of reference. The 8th International Congress of Interdisciplinary Research in Islamic Humanities, Jurisprudence, Law and Psychology. <https://civilica.com/doc/1780430>
- Yarmohammadi Vassel, M., Rashid, K., Karimi, M., & Nozari, A. (1401). The Mediating Role of Early Maladaptive Schemas between Parental Bonding and Addiction Susceptibility. *Psychology Journal*, 26(102). <http://www.iranapsy.ir/Article/27332>
- Zarean M, Ghaffari E. Xistential Experience of Women with Regard to Challenges in Attempting Adoption. *Women's Studies Sociological and Psychological*. 2021 Mar 21;19(1):143-84.